

BALKANLAR'IN DEĞİŞEN SİYASETİ VE TÜRKİYE

Emin Emin

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Emin Emin. "Balkanlar'ın Değişen Siyaseti ve Türkiye", İNSAMER, 26.12.2019. Analiz

Ağustos ayının sonlarında, ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Dışişleri Bakan Yardımcısı Matthew Palmer'ı Batı Balkanlar Özel Temsilcisi olarak atadı. Beyaz Saray iki hafta sonra, ABD'nin Almanya'daki büyükelçisi Richard Grenell'in de Kosova ile Sırbistan arasındaki diyalog sürecinde özel temsilci olarak yer alacağını duyurdu. Söz konusu diyalog süreci, Kasım 2018'de Kosova hükümetinin Sırbistan'dan ithal edilen ürünlere %100 gümrük vergisi uygulama kararı almasıyla tıkanmıştı. Kosova hükümetinin bu kararı; Belgrad yönetimi tarafından üçüncü ülkelerin Kosova'yı tanıma kararlarını geri çekmeleri ve ülkenin UNESCO, INTERPOL, FIFA gibi uluslararası kurumlara üye olmasını engellemek için uyguladığı agresif politikalara karşı bir tepkiydi.

Balkanlar'a ABD'nin ilgisinin tekrardan artmasıyla Avrupa Birliği'nin (AB) iki en büyük ülkesi konumundaki Almanya ve

Fransa da özellikle Kosova-Sırbistan diyalog sürecine özel temsilci atayacakları yönünde açıklamalarda bulundu. Ancak, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'nın AB müzakere süreçlerinin Fransa tarafından veto edilmesi, AB'nin vaatlerini yerine getirme konusunda ne kadar başarılı olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu durum, bölge liderlerinin açıklamalarında da yer aldığı gibi, önümüzdeki süreçte AB'nin bu ülkeler üzerindeki etkisinin azalmasına neden olacaktır.

AB'nin iki yıla yakın bir süredir, ABD'nin de son birkaç aydır Balkanlar'a olan ilgisinin yeniden artmasının farklı nedenleri bulunmaktadır. Batılı güçlerin tek amacının bölge ülkelerinde hukukun üstünlüğünü, demokratik kurumları ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek olmadığı aşikârdır. Batılı liderlerin özellikle son dönemdeki açıklamalarında da dikkat çektiği üzere, buradaki en temel amaçlardan biri;

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Balkanlar'da Rusya, Çin ve Türkiye gibi önemli aktörlerin artan etkisini önlemek, hatta başarılabilirdikleri takdirde bu etkiyi azaltmaktır.

Diğer aktörler yanında Türkiye'nin de bölgedeki etkisinin azaltılmaya çalışılması, bölgede yakın zamana kadar AB ile ortak politikalar izleyen Türkiye'nin artık bir rakip olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Balkanlar'da "rakipleri" tarafından atılan bu adımlar karşısında Türkiye'nin daha aktif bir politika izlemesi gerektiği de aşikârdır.

Bu noktada, bölge ülkelerinde yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayacak Balkanlar genelinde bir özel temsilci atamak, Türkiye için öncelikli adımlardan biri olabilir. Bugüne kadar bölgeye bir özel temsilci atanmamış olsa da Türkiye'nin bölgesel sorunların aşılması adına yaptığı pek çok başarılı girişim olduğu da bilinmektedir. Örneğin "Türkiye-Bosna-Hersek-Sırbistan" ve "Türkiye-Bosna-Hersek-Hırvatistan" zirvelerinin gerçekleşmesi için inisiyatif başlatan Türkiye, bu zirvelerde, söz konusu ülkeler arasındaki bazı problemlerin çözülmesi ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi noktasında önemli bir rol oynamıştır. İzlenen bu aktif politika sayesinde Türkiye'nin bölge ülkeleri üzerindeki etkisi olumlu yönde artmıştır. Ancak 2010 yılında Suriye'de başlayan iç savaş sonucu meydana gelen mülteci krizi ve 2016 yılının Temmuz ayındaki hain darbe girişimi gibi sorunlarla karşı karşıya kalan Türkiye'nin Balkanlar'a olan ilgisi, bir önceki döneme göre bir hayli azalmıştır.

Son yıllarda bölgeye olan ilgisi sayılan sebeplerden ötürü azalmış olsa da Türkiye'nin bölge ülkeleri arasında hâlâ etkili bir aktör olduğuna ise şüphe yoktur. Öyle ki, Bosna-Hersek'te hükümet kurma sürecinin tıkandığı

bir dönemde, altı yıldır yenisi yapılamayan Türkiye-Bosna-Hersek-Sırbistan üçlü zirvesi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Sırbistan'ı son ziyaretinde gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen olumlu sonuçlar, Türkiye'nin bölge ülkelerindeki diğer krizlerin aşılması adına taraflar arasında girişimlerde bulunacak, bir "Balkanlar Özel Temsilcisi" ataması zamanının geldiğini göstermektedir. Türk siyasi sisteminde kriz bölgeleri dışında bir bölgeye özel temsilci atama geleneği çok yaygın bir uygulama değildir. Bunun yerine farklı bakanlıklar altında çalışan bölge masaları, kendi uzmanlık alanlarına göre belirli bir koordinasyon altında karar sürecine katılmaktadır. Ancak Balkanlar'daki siyasi, ekonomik ve kültürel dinamiklerin hızlı dönüşümü dikkate alındığında, bu masaların etkisinin sınırlı olduğu görülmektedir. Buna karşın diğer uluslararası aktörler tarafından bölge için atanan özel temsilcilerin, kendi hükümetlerinin hızlı karar almasında ve politika geliştirmesinde oldukça işlevsel bir role sahip oldukları da bilinmektedir.

Bölgeye özel temsilci atanması, Türkiye'nin Balkanlar'a olan özel ilgisini ortaya koyacağı gibi, bölge ülkelerinde yürüttüğü politikaların koordine edilmesini de kolaylaştıracaktır. Öyle ki, kimi zaman bir medya planlaması dahi tüm algıların şekillenmesinde hayati rol oynayabilmektedir. Örneğin, Sırbistan'a 200 iş adamı ile gerçekleştirilen ziyaret, bazı kesimlerce sanki bölgenin diğer ülkelerine o kadar önem verilmiyormuş algısıyla yansıtıldığından, Türkiye her zaman yanında durduğu Arnavut halkının tepkisi ile karşılaşmıştır. Oysaki Arnavutluk'a yapılan siyasi, ekonomik ve insani yatırımlar daha iyi anlatılabilmiş olsaydı, durumun hiç de iddia edildiği gibi olmadığı anlaşılabilirdi.

*Türkiye'nin
stratejik
müttefikleri
ile ilişkilerini
sürdürmesi
kadar,
bölgedeki
istikrarın
sağlanması
için daha
fazla müttefik
edinmesi de
çok önemlidir.*

Hasılı Türkiye'nin stratejik müttefikleri ile ilişkilerini sürdürmesi kadar, bölgedeki istikrarın sağlanması için daha fazla müttefik edinmesi de çok önemlidir. Sadece bölge ülkeleriyle değil, aynı zamanda uluslararası güçlerle geliştirilen iyi ilişkiler, Balkanlar'daki sorunların çözüme kavuşturulmasında etkili olacaktır. ABD ve AB'nin "stratejik ortağı" olan Türkiye, son yıllarda Rusya ile de iyi ilişkiler geliştirmiştir. Bu iyi ilişkiler, bölgede Türkiye'ye arabulucu olarak hareket etme şansı veren imtiyazlı bir statü kazandırmaktadır. Buna karşın bölgeyle ilgilenen söz konusu ülkelerin her biri, bölgedeki farklı ülkeler üzerinde etkilidir.

Türkiye tarafından atanacak bir Balkanlar Özel Temsilci, hem bölgede bir hayli etkin olan ve Türkiye'nin diplomatik sistemine büyük zarar veren FETÖ ile mücadelede hem de lobcilik faaliyetleri ile bölgedeki Müslüman halkların sorunlarının çözümünde etkili olacaktır. Örneğin Yunanistan'daki azınlıkların, özellikle de Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın uğradığı adaletsizliklerin kamuoyuna duyurulmasında ve bu hak ihlallerinin engellenmesinde bu sayede önemli faydalar sağlanabilir.

Türkiye, Barış Pınarı Harekâtı'nı gerçekleştirdiği şu dönemde, uluslararası kamuoyunda kendisine karşı sürdürülen kara propagandayı Balkanlar ve diğer bölgelerde yürüteceği arabuluculuk faaliyetleri ile tersine çevirebilir; bu durum Türkiye'nin barış için çabalayan bir aktör olduğunu tüm dünyaya kanıtlayacaktır.

Elbette bölgeye atanacak bu özel temsilcinin de bazı özelliklere sahip olması önem arz etmektedir. İlk olarak, bu kişinin Balkan kökenli biri olmaması gerektiğinin altı çizilmelidir. Çünkü bugüne kadar Türkiye'nin Balkanlar politikasını şekillendiren ve bu alanda etkili olan Balkan kökenli politikacıların, uyguladıkları politikalarla tüm bölge halkının

kazanç elde etmesinin yerine belli bir kısmın kazanç elde etmesine katkı sağlamış olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu da bölgede Türkiye'ye yakınlık duyan toplulukların karşı bir tavır almasına ya da en kötüsü Türkiye aleyhine çalışmasına neden olmaktadır. Bu tür sorunların yaşanmaması için Balkanlar'ı iyi tanıyan, bölgede başta Müslümanlar (Arnavut, Türk ve Boşnaklar) olmak üzere tüm halklarla çalışma kapasitesine sahip, kişilerin etkisinde kalmayıp stratejik bir program üzerinden hareket edebilecek yetenekli bir diplomatın bu göreve atanması çok önemlidir. Aksi takdirde Türkiye'nin bölge halkları nezdindeki imajı, sadece belli kişilerin güçlenmesi üzerinden okunacaktır.

Bir diplomatın görevlendirildiği bölgeyi iyi tanınması son derece önemlidir. Bunun için de uzun yıllar görev alacağı bölge ülkelerinde çalışması büyük önem arz etmektedir. ABD özel temsilcisi Palmer, bu konuda önemli bir örnektir. Deneyimli diplomatın biyografisine bakıldığında ilk yurt dışı görevini 1993 yılında Belgrad'da yaptığı, Sırpça bildiği ve ayrıca eşinin de bir Sırp olduğu görülmektedir.

Son olarak Türkiye adına belirtilmesi gereken bir diğer önemli konu da özelde Balkanlar'daki azınlıklar için, genelde tüm bölgenin istikrarı için yapılan yardım ve yatırımların, ekonomik sıkıntılar sebebiyle azaltmaması gerektiğidir. Aksi takdirde büyük uğraşlarla ve uzun yıllar içerisinde elde edilen imtiyazlar kaybedilebilir ve ilişkilerde aynı seviyeyi tekrar yakalayabilmek için en az 30 yıl daha çaba sarf etmek gerekebilir.

Özetle, yeni sisteme geçiş sürecinin hâlen devam ettiği bu dönemde, Türk dış politikasında böylesi bir atılım yapılması, şüphesiz başarılı sonuçların elde edilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.